

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

Katarzyna Zajda

Uwarunkowania uczestnictwa młodzieży wiejskiej w procesie innowacji społecznych

Streszczenie: Celem wdrażania innowacji społecznych jest niwelowanie istniejących problemów społecznych, w tym tych dotyczących grup dyskryminowanych, a do takich, jeśli chodzi o rynek pracy, należy współczesna młodzież. Celem rozważań w niniejszym artykule jest zwrócenie uwagi na potencjalne uwarunkowania uczestnictwa młodzieży wiejskiej w procesie innowacji społecznych. Przedmiotem analizy są wybrane składowe kapitału ludzkiego i społecznego cechującego młodzież, które mogą być znaczące dla jej uczestnictwa w innowacjach społecznych. Zostaną zaprezentowane rezultaty badań socjologicznych (przeprowadzonych z wykorzystaniem ankiety audytoryjnej) zrealizowanych w latach 2014–2015 na obszarze województwa wielkopolskiego wśród młodzieży w wieku 16–19 lat zamieszkującej obszary wiejskie. Młodzież ta uczęszczała do szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, techników oraz liceów ogólnokształcących). Przeprowadzone analizy pozwoliły wyróżnić wśród wybranych składowych kapitału ludzkiego i społecznego młodzieży te, które mogą negatywnie oddziaływać na jej uczestnictwo w innowacjach społecznych. Zaliczono do nich, po pierwsze, niewielką wiedzę o innowacjach, w tym o innowacjach społecznych, szczególnie cenną dla przyszłych innowatorów społecznych (również tych, którzy naśladują dobre przykłady w tym zakresie) czy też pionierów akceptacji innowacji społecznych. Po drugie, niewielkie zainteresowanie sprawami lokalnymi ograniczające możliwość uczestnictwa młodzieży w innowacjach społecznych wdrażanych przez podmioty lokalne. Po trzecie, ograniczenie aktywności społecznej młodzieży do środowiska szkolnego, co stawia pod znakiem zapytania jej kontynuowanie po zakończeniu edukacji, a tym samym przynależność jakiejś części młodzieży do sieci, w ramach których mogą być tworzone, wdrażane i przyswajane innowacje społeczne.

Słowa kluczowe: innowacje społeczne, młodzież wiejska, kapitał ludzki, kapitał społeczny.

Autorka jest pracownikiem naukowym Katedry Socjologii Wsi i Miasta Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, 90–214 Łódź (katarzyna.zajda@uni.lodz.pl).

1. Wprowadzenie

Innowacje społeczne, które Komisja Europejska (2013, s. 6) definiuje jako „Stworzenie i zastosowanie nowych idei (produktów, usług, modeli) stanowiących odpowiedź na społeczne potrzeby i kreujących nowe relacje i powiązania społeczne” (por. Mulgan 2012; Neumeier 2012) mogą przeciwdziałać nierównościom społecznym. Celem ich wdrażania jest odpowiadanie na potrzeby społeczne czy też redukowanie problemów społecznych przy udziale zbiorowości, które ich doświadczają, i z wykorzystaniem różnych kapitałów, którymi dysponują (głównie ludzkiego i społecznego) (zob. MacCallum, Mehmood 2010, s. 4).

Wśród wielu problemów społecznych na szczególną uwagę zasługuje niska aktywność na rynku pracy osób młodych. W całej Unii Europejskiej takie osoby uznaje się za defaworyzowane czy dyskryminowane na rynku pracy¹ (zob. Serafin-Juszczak 2014). Ich niska aktywność zawodowa wywołuje wiele konsekwencji społecznych i ekonomicznych – łącznie z powstaniem tożsamości tzw. straconej generacji (Szafranec 2011a, s. 133–135, 176–177).

Na rynku pracy szczególnie trudna wydaje się sytuacja młodzieży wiejskiej. W Polsce jest ona charakteryzowana jako gorzej wykształcona niż młodzież miejska, z mniejszymi aspiracjami edukacyjnymi (Domalewski 2015, s. 81; Szafranec 2011b, s. 46) i mniejszymi szansami na znalezienie atrakcyjnej pracy (Boguszewski, Kowalczyk 2014, s. 22; Kłopot 2011). Młodzi z obszarów wiejskich w porównaniu do swoich rówieśników zamieszkujących (zwłaszcza największe) miasta częściej obawiają się bezrobocia (Boguszewski, Kowalczyk 2014, s. 20–28). Alternatywą dla ich problemów na rynku pracy nie jest wzrost przedsiębiorczości, rozumiany jako zakładanie własnych działalności gospodarczych, z uwagi na deficyty kapitałów: finansowego – młodzi nie są wiarygodnymi kredytobiorcami dla banków, ludzkiego – młodzi w ograniczonym zakresie dysponują praktycznymi kwalifikacjami i umiejętnościami niezbędnymi do prowadzenia działalności gospodarczej i społecznego. Ich sieci wsparcia dopiero się tworzą i często nie wykraczają poza grono rodziny i rówieśników, którzy nie zawsze mogą być pomocni w założeniu pierwszej firmy (Szafranec 2011b, s. 46–47; zob. Grabowska 2014, s. 5).

Celem rozważań w niniejszym artykule jest zwrócenie uwagi na potencjalne uwarunkowania uczestnictwa młodzieży wiejskiej w procesie innowacji społecznych. Założono, że młodzież uczęszczająca do szkół ponadgimnazjalnych nie

¹ Jak podaje Eurostat (2015, s. 2–5) w maju 2015 r. poziom bezrobocia wśród osób poniżej 25 roku życia zamieszkujących kraje UE 28 wyniósł 20,6%. Najniższy poziom bezrobocia odnotowano w Niemczech (7,1%), Danii (10,0%) oraz Austrii (10,1%), najwyższy w Grecji (49,7% – dane z marca 2015 r.), Hiszpanii (49,3%), Chorwacji (43,6% – dane za pierwszy kwartał 2015 r.) oraz we Włoszech (41,5%). W Polsce odsetek młodych bezrobotnych w maju 2015 r. wynosił 21,1%.

uczestniczyła jeszcze w inicjatywach, projektach, którym można przypisać cechy innowacji społecznych, niemniej jednak może mieć z nimi kontakt w niedalekiej przyszłości. Nawiązując do terminologii zaproponowanej przez Bogusława Gałęskiego w klasycznej już publikacji z 1971 r. *Innowacje a społeczność wiejska*, przyjęto, że niewielka jej część w przyszłości może odgrywać rolę innowatorów społecznych, proponując (np. w ramach aktywności w organizacjach pozarządowych czy w spółdzielniach socjalnych) nowe (alternatywne) rozwiązania dla istniejących problemów społecznych, czy też nowe (alternatywne) formy zaspokajania potrzeb społecznych. Inna jej część – nieco większa – może pełnić funkcję pionierów (liderów opinii opartych na wdrożeniu innowacji w danym układzie lokalnym, traktowanych jako wzór do naśladowania np. przez swoich rówieśników) (Gałęski 1971, s. 69–70). Większość młodzieży może natomiast stanowić (potencjalnie) grupę docelową wsparcia lokalnych organizacji i instytucji, które będą starały się działać na rzecz redukcji problemu bezrobocia młodych osób, wdrażając innowacje społeczne. Wśród tej grupy docelowej mogą znajdować się zarówno ci, którzy wcześniej czy później zdecydują się na uczestnictwo w procesie innowacji społecznych (będą oni reprezentować wyróżnione przez Gałęskiego kategorie: wczesna i późna większość), jak i ci, którzy reprezentują kategorię niechętnych zmianom „maruderów” (Gałęski 1971, s. 70–71).

Przedmiotem zainteresowania w niniejszym artykule są wybrane składowe kapitału ludzkiego i społecznego cechującego młodzież wiejską². Artykuł traktujemy jako głos w dyskusji na temat uwarunkowań uczestnictwa młodych mieszkańców wsi w procesie innowacji społecznych, mając pełną świadomość, że nie wyczerpuje on kompleksowo tego jakże złożonego problemu. W pierwszej części omówimy znaczenie kapitału społecznego i ludzkiego dla uczestnictwa osób młodych w procesie innowacji społecznych, w drugiej opiszemy rezultaty analiz własnych, część trzecia zostanie poświęcona ich podsumowaniu.

2. Kapitał ludzki i społeczny a uczestnictwo młodzieży w procesie innowacji społecznych

Termin innowacje społeczne jest bardzo różnie definiowany w literaturze przedmiotu. Jego nieostry zakres wyjaśnia się (z użyciem kategorii *boundary concept*), nawiązując do elastyczności, jaką zyskał, funkcjonując w wielu narracjach, dyskursach potocznych i naukowych (Caulier-Grice i in. 2012, s. 4; Pel, Bauler 2014, s. 6).

² Kapitał ludzki definiujemy jako wykształcenie, umiejętności, kompetencje, talenty i zdolności ludzi (Rokicka, Przybylski 2012, s. 57). Przez kapitał społeczny rozumiemy zaufanie i oparte na nim sieci powiązań między członkami społeczeństwa oraz normy i wartości wyznaczające ich postępowanie we wzajemnych relacjach (zob. Putnam 2008; Zajda 2014, s. 82).

Zaprezentowana we wprowadzeniu definicja Komisji Europejskiej (bazująca na dociekaniach prowadzonych przez Bureau of European Policy Advisors w opublikowanym w 2010 r. raporcie *Empowering people, driving change. Social innovation in the European Union*) nie jest w związku z tym jedyną możliwą do zastosowania. Niemniej właśnie do niej bardzo często odnoszą się badacze, proponując własne ujęcia definicyjne, w których albo modyfikują jej części, albo całkowicie ją odrzucają.

Dość często pomijaną cechą innowacji społecznych (wymienianą w definicji Komisji Europejskiej) jest ich „nowość”. Miała ona oznaczać wdrażanie pewnej alternatywy dla tego, co w danym kontekście społecznym działo się dotychczas w kwestii odpowiadania na potrzeby społeczne, redukcji problemów społecznych i było oceniane jako mniej efektywne. Dla niektórych autorów, np. Stijna Oosterlynck i współpracowników (2013), nawet tak rozumiana „nowość” nie jest cechą konstytutywną innowacji społecznych, zwłaszcza że ich wdrożenie jest procesem, którego efektywność nierzadko można ocenić dopiero z perspektywy lat³.

Inną cechą innowacji społecznych dyskutowaną w literaturze przedmiotu, a zaproponowaną przez Bureau of European Policy Advisors i obecną w definicji Komisji Europejskiej, jest zaspokajanie za ich pomocą potrzeb społecznych. Przywołany powyżej Oosterlynck wraz ze współpracownikami (2013) zawęża innowacje społeczne do tych praktyk, działań i polityk, które odpowiadają tylko na podstawowe potrzeby społeczne. Julie Caulier-Grice, Anna Davies, Robert Patrick i Will Norman (2012, s. 19) stoją natomiast na stanowisku, że innowacje społeczne stanowią próbę zaspokojenia wszelkich potrzeb (nie tylko podstawowych), to jest tych, których brak zaspokojenia może wywołać negatywne konsekwencje społeczne. W literaturze przedmiotu wdrażanie innowacji społecznych bywa też łączone z redukowaniem czy rozwiązywaniem problemów społecznych, co, jak podkreśla Giovany Cajasanta (2014, s. 44), wynika z tradycji rozważania ich istoty, znaczenia w kontekście rozwoju przedsiębiorczości społecznej dedykowanej właśnie problemom społecznym i zbiorowości osób wykluczonych, defaworyzowanych, dyskryminowanych.

W przytaczanej definicji Komisji Europejskiej innowacjom społecznym przypisywano również kreowanie nowych relacji społecznych. Dla przykładu mogą to być relacje między lokalnymi organizacjami działającymi na rzecz zaspokajania potrzeb społecznych, relacje między tymi organizacjami a grupami dyskryminowanymi czy też relacje między grupami dyskryminowanymi a społecznością lokalną

³ Oosterlynck i jego współpracownicy (2013, s. 3) innowacje społeczne definiują jako lokalnie zorientowane praktyki, działania, polityki, które pomagają wykluczonym, defaworyzowanym grupom i jednostkom zaspokoić ich podstawowe potrzeby, na które to nie odpowiada ani rynek, ani polityka społeczna (*macro-level welfare policies*).

(zob. Caulier-Grice i in. 2012, s. 22). W opinii wspomnianego Cajiaby-Santany⁴ (2014, s. 44) najważniejszą i w zasadzie jedyną cechą innowacji społecznych jest ich zdolność do kreowania pożądanej zmiany społecznej, również tej dotyczącej istniejących relacji społecznych. Zmiana ta, po pierwsze, może dotyczyć społecznego kontekstu, czy szerzej struktury, w jakiej przebiegają interakcje społeczne, działania, inicjatywy, projekty. Po drugie, samych działających podmiotów. Po trzecie zaś, relacji między tymi podmiotami a systemem, w ramach którego odbywa się ich aktywność.

Niezależnie od tego, czy celem innowacji społecznych jest zaspokajanie potrzeb społecznych grup dyskryminowanych, czy redukcja dotyczących ich problemów społecznych, czy też zmiana relacji między nimi a resztą społeczeństwa, ich udział w całym procesie innowacji społecznych – od jego zaplanowania, po wdrożenie i ewaluację – wydaje się niezbędny. Potrzeba tego uczestnictwa wynika chociażby z konieczności precyzyjnego zdefiniowania problemów czy potrzeb społecznych, na które dana innowacja społeczna ma odpowiadać. Różne zjawiska społeczne nie są bowiem postrzegane w ten sam sposób przez różne zbiorowości i ich reprezentantów (Bason 2010, s. 8–9; Davies i in. 2012, s. 5–6). Co więcej włączenie grup defaworyzowanych w cały proces innowacji społecznych legitymizuje go, a przez to ułatwia zmianę ich postaw, opinii i zachowań (Davies, Simon 2012, s. 6).

Znaczące dla wdrażania innowacji społecznych mogą być cechy kapitału ludzkiego jednostek. Dla osób, które mogłyby pełnić funkcję innowatorów społecznych czy też pionierów przyswajania tego rodzaju rozwiązań w danym układzie lokalnym, niezbędna wręcz wydaje się wiedza dotycząca zarówno potrzeb społecznych, problemów dotyczących społeczności lokalnej, „typowych” sposobów ich przezwyciężania, jak i dostępnych alternatyw możliwych do zastosowania w danym kontekście społecznym. Wiedzę o tych alternatywach, dobrych przykładach innowacji społecznych, jak również możliwych sposobach ich finansowania można zaczerpnąć z bardzo wielu źródeł, pod warunkiem posiadania informacji o ich istnieniu. W porównaniu do innowacji technologicznych innowacje społeczne nie wymagają znaczących nakładów finansowych. Wiedza na ten temat może ułatwić podejmowanie starań na rzecz ich wdrożenia czy to za pomocą wsparcia pozyskanego od instytucji grantodawczych, czy też w ramach mechanizmu crowdfundingu⁵ (np. w Polsce portal ideowi.pl). Sprzyjać tworzeniu i wdrażaniu innowacji

⁴ Autor innowacje społeczne pojmuję jako nowe społeczne praktyki tworzone w sposób kolektywny i intencjonalny, ukierunkowane na wprowadzanie zmiany społecznej poprzez rekonfigurację sposobu osiągania społecznych celów (*the reconfiguration of how social goals are accomplished*) (Cajaiba-Santana 2014, s. 44).

⁵ Mechanizm ten polega na tym, że pomysłodawca zamieszcza opis swojego projektu na jednym z poświęconych temu portalu społecznościowych (wraz z jego wyceną). Jego użytkownicy, jeśli pomysł ich

społecznych może również kreatywność, o której Pauline Loewenberger (2013, s. 423) pisze w następujący sposób: „Kreatywność jest sednem innowacji, decyduje o całym procesie jej przebiegu”, ale też gotowość do wchodzenia w zróżnicowane interakcje społeczne (Somech, Drach-Zahavy 2013, s. 686; Sztompka 2005, s. 50). Ta ostatnia wydaje się przydatna nie tylko innowatorom społecznym, ale również wszystkim tym, którzy w obliczu problemów ze znalezieniem pracy będą starali się nawiązać kontakt z różnymi jednostkami, organizacjami i instytucjami, które w rozwiązywaniu tego problemu mogą pomóc.

Możliwości uczestnictwa w procesie innowacji społecznych mogą być powiązane z kapitałem społecznym, jakim dysponują jednostki z racji swojej przynależności do różnych sieci społecznych. Ten zasób wymienia się chociażby w kontekście potencjalnych barier wdrażania innowacji społecznych (zob. Bieńkowska 2013, s. 39–40; Drozdowski i in. 2010, s. 9). W swoim raporcie (powstałym w ramach projektu *The Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Building Social Innovation in Europe*) na ten temat Américo Mendes wraz ze współpracownikami (2012) jako barierę dla wdrażania innowacji społecznych wskazuje normy i wartości generujące dezaprobatę działań ryzykownych stanowiących alternatywę dla tego, co dobrze znane i „bezpieczne”. W swoich rozważaniach odwołuje się również do klasycznej już pracy Marka Granovettera *The strenght of weak ties* (1973) oraz badań Richarda Floridy i jego współpracowników (2009) (dotyczących co prawda innowacji technologicznych, ale znajdujących zastosowanie również w odniesieniu do innowacji społecznych), wskazując na silniejsze oddziaływanie słabych więzi społecznych na różnego rodzaju innowacje (Mendes i in. 2012, s. 15–16). Silne więzi mogą bowiem ograniczać możliwość budowania nowych sieci społecznych, absorpcji norm i wartości sprzyjających dokonywaniu zmian i kontestowaniu zastanej rzeczywistości⁶.

Charakteryzując składowe kapitału ludzkiego polskiej młodzieży w kontekście ich potencjalnego uczestnictwa w procesie innowacji społecznych, należy podnieść kwestię jej niskiej samooceny w zakresie cech takich jak kreatywność (Górniak 2014, s. 195–198, 203). Trudno natomiast ocenić jej wiedzę na temat innowacji społecznych (badania dotyczące wiedzy młodzieży na ten temat nie były jak dotąd prowadzone). Można jednak przypuszczać, że nie jest ona powszechna.

zaciekaw, mogą go wesprzeć dowolną kwotą bezinteresownie albo otrzymując jakąś formę nagrody po wdrożeniu pomysłu w życie. Odmianą crowdfundingu jest finansowanie udziałowe, gdzie osoba wspierająca kupuje odpowiednio wycenione udziały np. w tworzonej w ten sposób firmie (Brabham 2013).

⁶ O tym, że uczestnictwo w sieciach społecznych sprzyja przyswajaniu innowacji, świadczą klasyczne badania z lat 60. XX w. Jamesa Colemana i jego współpracowników przeprowadzone w środowisku lekarzy (lekarze o innowacjach w medycynie dowiadawali się raczej od członków sieci społecznych, do których przynależeli, niż z literatury przedmiotu) (Coleman, Katz, Menzel 1966).

Wystarczy zauważyć, że kilka projektów badawczych przeprowadzonych na obszarach wiejskich w Polsce wykazało, że ich mieszkańcy mają trudności z definiowaniem innowacji, a jeśli to czynią, to postrzegają je poprzez pryzmat nowości technologicznych wdrażanych przy udziale znaczących środków finansowych przez największe organizacje ukierunkowane na osiągnięcie zysku finansowego (Tuziak 2013, s. 246; Zajda 2012, s. 74). Z drugiej jednak strony (jak wspomniano) dotychczasowe badania nie były prowadzone na próbie młodzieży, tylko na próbie osób dorosłych. Trudno określić, czy w czasie swojej edukacji te osoby miały w ogóle możliwość zapoznać się z treściami dotyczącymi jakichkolwiek innowacji. Tymczasem współczesna młodzież uczęszczająca do szkół ponadgimnazjalnych (przynajmniej w założeniu) z takimi zajęciami może spotykać się m.in. w ramach przedmiotu przedsiębiorczość⁷.

Odnosząc się do zasobów polskiej młodzieży, które mogą mieć znaczenie dla jej uczestnictwa w procesie innowacji społecznych, należy podjąć problem jej aktywności społecznej. Z jednej strony dzięki aktywności społecznej osoby młode mogą mieć styczność z problemami społecznymi dotyczącymi osób w wieku produkcyjnym, ich potrzebami społecznymi, projektami innowacyjnymi, które służą ich rozwiązywaniu oraz innowatorami społecznymi – osobami, które proponują alternatywne sposoby redukcji istniejących problemów, zaspokajania istniejących potrzeb społecznych (również mając na uwadze dobre przykłady w tym zakresie). Z drugiej mogą nabywać nowe umiejętności społeczne i kształtować własną kreatywność, zwłaszcza jeśli mogą inicjować działania, tudzież tak wykonywać powierzone im zadania, by wykorzystywać własną pomysłowość. Jakąkolwiek aktywność społeczną wykazuje około 1/3 ogółu polskiej młodzieży w wieku 18–24 lata, przynależąc do grupy nieformalnej, stowarzyszenia, organizacji, klubu, grupy sympatyków lub ruchu religijnego (Boguszewski i in. 2014, s. 127). Natomiast mniej niż 30% młodzieży zgadza się z opinią, że „w obecnych czasach człowiek, który chce coś w życiu osiągnąć, powinien szukać możliwości wspólnego działania z tymi, którzy mają podobne problemy” (Boguszewski i in. 2014, s. 114). Młodzi (wbrew stereotypom) wykazują wyższy poziom ostrożności i nieufności niż inne kategorie wiekowe, a uczniowie i studenci (obok robotników niewykwalifikowanych i rolników) są zaliczani do najbardziej nieufnych grup społeczno-zawodowych (Cybulska 2012, s. 31).

⁷ Potrzeba przekazywania wiedzy i doświadczeń dotyczących innowacji i innowacyjności w szkołach różnego typu wiąże się z realizacją strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i zatrudnienia „ET 2020” (Komisja Europejska 2009).

3. Podstawa empiryczna i założenia przeprowadzonych analiz

W artykule zostaną zaprezentowane efekty analiz własnych bazujących na części materiału empirycznego, jaki zgromadzono w ramach projektu badawczego zrealizowanego w latach 2014–2015 przez zespół pracowników i doktorantów Katedry Socjologii Wsi i Miasta Uniwersytetu Łódzkiego (w których autorka niniejszego tekstu brała udział)⁸.

W analizie skupiono się na wybranych składowych kapitału ludzkiego i społecznego młodzieży wiejskiej, to jest na tych, które uznano za znaczące dla jej potencjalnego uczestnictwa w procesie innowacji społecznych. Starano się je analizować, mając na uwadze różne role, jakie młodzież wiejska może potencjalnie odrywać w procesie innowacji społecznych (innowatora, pioniera przyswajania zmian, przedstawiciela wczesnej większości oraz przedstawiciela późnej większości). Do tych składowych zaliczono: 1) wiedzę młodzieży na temat innowacji społecznych, 2) jej gotowość do wchodzenia w interakcje społeczne z rówieśnikami, którzy mogą pełnić rolę innowatorów społecznych, 3) uczestnictwo w zajęciach pozaszkolnych kształtujących kreatywność, 4) zainteresowanie sprawami miejscowości zamieszkania oraz 5) aktywność społeczną (w tym jej formy oraz rodzaj wykonywanych zadań).

Zaprezentowane zostaną efekty analiz dotyczących młodzieży w wieku 16–19 lat, uczęszczającej do szkół ponadgimnazjalnych. Wybór uczniów tych szkół wynikał z faktu, że po zakończeniu tego etapu kształcenia możliwe jest realizowanie przez nich ról zawodowych, co wymaga pewnej refleksji dotyczącej cech rynku pracy oraz własnej na nim przyszłości. Ponadto szkoła jest ważnym miejscem zdobywania wiedzy na temat innowacji (np. poprzez zapoznanie uczniów z dobrymi praktykami w tym zakresie), kształtowania stosunku do osób cechujących się innowacyjnością oraz innych ważnych cech kapitału ludzkiego, takich jak kreatywność. Odgrywa także znaczącą rolę w kształtowaniu postaw sprzyjających partycypacji obywatelskiej, w tym aktywności społecznej.

Badana młodzież zamieszkiwała województwo wielkopolskie i uczęszczała do sześciu szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych w miejscowościach liczących poniżej 10 tys. mieszkańców w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Wykorzystano technikę ankiety audytoryjnej bardzo często stosowaną

⁸ Badania zrealizowane w ramach projektu „Postawy młodzieży wiejskiej w Polsce w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz możliwości ich wykorzystania dla rozwoju lokalnego – Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Strategii Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego”. Projekt realizował zespół pracowników i doktorantów Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego w ramach umowy zawartej z Fundacją Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), kod projektu B1411200000059.03, kod MPK 2122528000, umowa KSOW/63/0692014, okres realizacji: 29.09.2014 – 28.02.2015.

w badaniach prowadzonych w instytucjach edukacyjnych (szkołach i uczelniach) (Żmijewska-Jędrzejczyk, Dyjas-Pokorska 2005, s. 300). Kwestionariusze ankiety dystrybuowano tylko wśród osób zamieszkujących obszary wiejskie (pomocna w ustaleniu tego faktu okazała wiedza wychowawców klas na ten temat, dodatkowo, bezpośrednio przed przystąpieniem do badania, uczniowie potwierdzali swoje miejsce zamieszkania). Dobór respondentów do badania miał charakter samorządny. W sumie na udział w badaniu wyraziło zgodę 209 uczniów⁹.

4. Wybrane składowe kapitału ludzkiego młodzieży wiejskiej w świetle materiału badawczego

Wiedza badanej młodzieży na temat innowacji okazała się bardzo ograniczona¹⁰. Jeśli badani byli w stanie podać jej przykłady (a taką umiejętność miało 56 respondentów), to dotyczyły one innowacji technologicznych (głównie tzw. nowości technicznych), rzadziej organizacyjnych (tutaj jedynym wymienianym przykładem była bankowość elektroniczna).

W świadomości respondentów innowacje jawiły się jako nowe rozwiązania technologiczne, rzadziej organizacyjne, wdrażane przez zasobne organizacje. Za ich wdrażanie odpowiadały jednostki innowacyjne. Przypisywano im cechy takie jak kreatywność (na tę cechę wskazało około 40% badanych), rzadziej elokwencja (12,1% wskazań), otwartość na zmiany (7,8% wskazań) oraz pewność siebie (7,7% wskazań)¹¹.

Zdecydowana większość respondentów (około 88%) była gotowa wejść w interakcje społeczne z rówieśnikami, którym można było przypisać cechy innowatorów, ale również społeczników – chęć pomocy innym, gotowość do dzielenia się z nimi swoimi pomysłami¹². Znacznie rzadziej natomiast respondenci byli gotowi wejść w interakcje społeczne z rówieśnikami, którzy również wykazywali cechy

⁹ Do zasadniczych szkół zawodowych uczęszczało 21% respondentów, do techników 60%, a do liceów ogólnokształcących 19% ogółu badanych. Ze względu na ostateczny kształt i liczebność próby nie było możliwe zinterpretowanie wyników w odniesieniu do rodzaju szkoły reprezentowanej przez respondentów. Wszystkie szkoły, niezależnie od typu, potraktowano w badaniu jako jeden zbiór szkół ponadgimnazjalnych.

¹⁰ Tych badanych, którzy zadeklarowali, że tematyka innowacyjności była poruszana w czasie zajęć szkolnych, poproszono o krótkie opisanie tematów, sytuacji, w jakich była podejmowana. Za bezzasadne uznano pytanie uczniów wprost o przykłady innowacji społecznych.

¹¹ Respondentom zadano pytanie o to, jakie cechy świadczą o tym, że ktoś jest innowacyjny. Było to pytanie otwarte. Ich wypowiedzi zostały zaklasyfikowane do jednej z 12 kategorii.

¹² Przykład takiej osoby opisano w następujący sposób: „Marek ciągle wymyśla coś nowego, zawsze jest aktywny na zajęciach, ma dużo do powiedzenia i chętnie zgłasza się do odpowiedzi. Chętnie dzieli się z kolegami swoimi pomysłami, a kiedy widzi, że któryś z nich ma kłopot z odpowiedzią lub zadaniem, wyręcza go lub mu podpowiada”.

innowatorów połączone jednak z cechą przywódcy¹³ (w relacje społeczne z nimi było gotowych wejść 55% badanych). Innymi słowy, badani wykazywali mniejszą gotowość do interakcji z osobami, które łączyły cechy innowatorów i przywódców. Ta informacja może stanowić wskazówkę dla podmiotów lokalnych, które będą zainteresowane wypracowaniem mechanizmów włączenia młodzieży w proces innowacji społecznych.

Niewielu respondentów uczestniczyło w podejmowanych dobrowolnie i intencjonalnie zajęciach pozalekcyjnych ukierunkowanych na kształcenie ich kreatywności (do tych zajęć zaliczono te poświęcone tworzeniu i publikowaniu własnych tekstów, muzyki, grafiki czy innym formom kształtowania i wyrażania swoich zainteresowań, które nie wiązały się tylko z odtwarzaniem jakichś treści, ale też ich samodzielnym konstruowaniem). W badaniu zwrócono uwagę właśnie na ten typ zajęć, jako że założono, iż świadczą one o gotowości do wykonania pewnej pracy nad sobą, motywowanej potrzebą wewnętrzną, a nie zewnętrzną (w tym przypadku np. oceną nauczyciela). Oczywiście rozwijanie kreatywności jest możliwe również w formie nieorganizowanej, indywidualnej, np. dzięki zasobom internetowym, jednak uznano, że uczęszczanie na zorganizowane zajęcia oferuje więcej możliwości w tym zakresie, zarówno jeśli chodzi o bezpośredni kontakt ucznia z nauczycielem, jak i dostępny warsztat pomocy dydaktycznych oraz profesjonalne mechanizmy oceny osiągniętych postępów.

W takich zajęciach badani uczestniczyli bardzo rzadko (uczęszczało na nie tylko 6% ich ogółu). Powodów takiego stanu rzeczy mogło być wiele, od braku oferty edukacyjnej w tym zakresie, po brak odczuwania potrzeby rozwijania własnych zainteresowań. Notabene respondenci pozytywnie odnosili się do własnej kreatywności. Około połowy z nich (48%) zgodziło się ze stwierdzeniem, że „Często ma oryginalne i wyjątkowe pomysły”. Trudno zatem jednoznacznie wskazać, czy ograniczeniem dla uczestnictwa badanych w procesie innowacji społecznych jest ich niewielka aktywność na polu rozwijania własnej kreatywności w formie zajęć pozalekcyjnych. Należy jednak podkreślić, że omówione cechy kapitału ludzkiego młodzieży nie ważą w takim samym stopniu na gotowości do zaangażowania się jej różnych przedstawicieli w proces innowacji społecznych. Wiedza na temat innowacji (w tym możliwych źródeł ich finansowania) wydaje się szczególnie znacząca dla innowatorów społecznych – to jest tych jednostek, które będą proponowały alternatywne rozwiązania dla istniejących problemów czy potrzeb społecznych. Wydaje się ona również znacząca dla pionierów zmiany, czyli jednostek, które

¹³ Przykład takiej osoby opisano w następujący sposób: „Zuza jest bardzo kreatywna i aktywna na lekcjach. Bardzo chętnie zgłasza się do odpowiedzi i różnych zadań dodatkowych. Przyjmuje postawę lidera, ma dużo dobrych pomysłów, więc stara się je narzucić innym. Często inicjuje różne ciekawe działania, które wymagają dodatkowej pracy i zaangażowania nie tylko od niej, ale także od całej klasy”.

w społeczności lokalnej pełnią funkcję liderów opinii. Podobnie dla aktywności tych dwóch kategorii na polu innowacji społecznych szczególnie ważna wydaje się kreatywność. Uczestnictwo innych przedstawicieli młodzieży wiejskiej (to jest wczesnych i późnych naśladowców) w projektach, działaniach, którym można przypisać cechy innowacji społecznych, nie musi być warunkowane ani wiedzą na temat innowacji społecznych, ani ich kreatywnością. Większą rolę odgrywa tu gotowość do wchodzenia w interakcje społeczne z rówieśnikami, którzy to w przyszłości mogą odgrywać rolę innowatorów społecznych czy też pionierów wprowadzania zmian.

5. Wybrane składowe kapitału społecznego młodzieży wiejskiej w świetle materiału badawczego

Krystyna Szafraniec podkreśla, że współczesna młodzież kieruje się przede wszystkim wartościami sfery prywatnej, zwłaszcza przedstawiciele najmłodszego pokolenia (czyli m.in. uczniowie szkół ponadgimnazjalnych) są „dziećmi nowego ustroju i nowej fali wpływów” żyjącymi w czasach konsumpcjonizmu, ceniącymi rodzinę i związki przyjacielskie, ale również tzw. barwny styl życia, w którym więcej jest miejsca na indywidualne przyjemności i wartości ukierunkowane na dobro jednostki niż na wartości wspólnotowe odwołujące się do dobra zbiorowego¹⁴ (2011b, s. 39–41). W świetle tej diagnozy nie dziwi fakt, że 40,4% badanych deklaruowało przeciętny stopień zainteresowania sprawami miejscowości zamieszkania, 19,7% ich ogółu deklaruowało, że stopień tego zainteresowania jest dość mały – interesują ich tylko pojedyncze sprawy i wydarzenia z ich okolicy, natomiast tymi sprawami w ogóle nie interesowało się 7,9% respondentów. Niewielkie zainteresowanie sprawami miejscowości zamieszkania, a w związku z tym niewielka wiedza o lokalnych potrzebach czy problemach społecznych i sposobach odpowiadania na nie, w zasadzie wyklucza możliwość pełnienia roli innowatora społecznego, pioniera opinii w tym zakresie. Tu należy dodać, że około 30% respondentów zadeklarowało zainteresowanie sprawami lokalnymi w stopniu bardzo dużym lub dużym, co oznacza, iż w tej zbiorowości znajdują się osoby, które mają potencjał, by wyżej wymienione role w przyszłości pełnić. Niemniej jednak, niewielkie zainteresowanie sprawami lokalnymi lub wręcz brak takich zainteresowań ogranicza również udział pozostałych przedstawicieli młodzieży wiejskiej w działaniach podejmowanych przez różne podmioty lokalne ukierunkowane na wdrożenie innowacji społecznych. Po pierwsze, do osób, które nie interesują się sprawami lokalnymi, takim podmiotom

¹⁴ Do podobnych wniosków (choć zawężonych do młodzieży miejskiej) doszedł Janusz Marianański (2012, s. 164) podkreślając, że postawy egoistyczne młodzieży przeważają nad ich postawami prospołecznymi, a i te najczęściej dotyczą dość wąskiego kręgu osób im znanych.

jest trudniej dotrzeć. Formy kontaktu pośredniego – np. ogłoszenia o uruchamianym projekcie dla osób młodych zamieszczane na stronie internetowej podmiotu stają się nieefektywne, podobnie jak bardziej tradycyjne (a wciąż istniejące na wsi) formy komunikacji pośredniej, takie jak: zamieszczanie informacji na gminnej tablicy ogłoszeń czy kwerenda. Po drugie, niewielkie zainteresowanie sprawami lokalnymi może prowadzić do przekonania, że dany obszar nie oferuje ważnych dla funkcjonowania jednostki dóbr takich jak praca, nie jest zasobny w organizacje i instytucje, które świadczą pomoc w zakresie ich pozyskania, w związku z czym należy go opuścić.

Zawężenie spektrum zainteresowań badanej młodzieży do środowiska szkolnego jest z jednej strony zrozumiałe – szkoła stanowi obok świata rodzinnego najważniejszy świat społeczny dla młodych osób, z drugiej ogranicza możliwość głębszego poznawania przyczyn dotyczącego ich problemów z perspektywy lokalnej, a także rozwiązywania go przy udziale podmiotów ważnych dla rozwoju konkretnej wsi czy gminy. Szeroko rozumianą aktywność społeczną podejmowało co prawda 38% badanych, ale ograniczała się ona do prac w ramach samorządu szkolnego, wolontariatu szkolnego, udziału w różnych akcjach charytatywnych podejmowanych na rzecz tej społeczności. Badani młodzi mieszkańcy wsi zdecydowanie rzadziej uczestniczyli w pracach na rzecz wspólnoty religijnej (taką aktywność zadeklarowało 6,8% ich ogółu) czy organizacji pozarządowych (zrzeszonych było w nich 3,9% ogółu respondentów). Zakończenie edukacji w szkole może oznaczać dalsze zawężenie spektrum spraw, którymi młodzież będzie się interesować, oraz ograniczenie cechującej ją aktywności społecznej. W ocenie tej aktywności ważne jest również zwrócenie uwagi na to, na ile przyczynia się ona do kształtowania cech ułatwiających uczestnictwo w procesie innowacji społecznych, takich jak kreatywność czy wykazywanie inicjatywy, gotowość do podejmowania działania. Badani najczęściej deklarowali, że pracując społecznie, wykonywali przydzielone im zadania (taką deklarację złożyło 21% ich ogółu), natomiast 13,1% przyznało, iż aktywność ta polegała na wymyślaniu czy inicjowaniu działań społecznych. Ta aktywność wydaje się szczególnie cenna dla przyszłych innowatorów oraz pionierów akceptacji innowacji.

Poziomu zaangażowania społecznego respondentów nie można zatem jednoznacznie oceniać negatywnie. Trudno bowiem oczekiwać, że większość młodych mieszkańców wsi będzie aktywna społecznie, skoro jej możliwości czerpania wzorców w tym zakresie, np. od tzw. znaczących innych – rodziców, bliskich krewnych, sąsiadów, są dość ograniczone (poziom partycypacji obywatelskiej dorosłych Polaków jest nadal niski, o czym informują chociażby kolejne *Diagnozy Społeczne*). Trudno również oczekiwać, że większość młodzieży, działając społecznie, będzie miała możliwość wykazywać się kreatywnością, niemniej niepokojącą cechą tej

aktywności jest jej ograniczenie do środowiska szkolnego, co pod znakiem zapytania stawia nie tylko jej kontynuowanie (w innej formie) po zakończeniu szkoły, ale również jej dobrowolność.

6. Podsumowanie

Problematykę wdrażania innowacji społecznych, ich uwarunkowań oraz konsekwencji w zakresie odpowiadania na potrzeby społeczne czy też redukcji istniejących problemów społecznych śmiało można określić mianem wyjątkowo złożonej i trudnej do podejmowania. Samo zdefiniowanie innowacji społecznych nasyca bardzo wielu problemów, nie wspominając już o ich operacjonalizacji czy doborze konkretnych wskaźników do badań. Spory w tym zakresie w środowisku naukowym są całkowicie zrozumiałe, pod warunkiem że ich efektem jest konstruktywna krytyka przedsięwzięć badawczych przyczyniająca się do pełniejszego zgłębienia tej problematyki. Mając tego pełną świadomość, autorka niniejszego artykułu przystąpiła do analizy fragmentu obszernych badań poświęconych postawom przedsiębiorczym i innowacyjnym młodzieży wiejskiej, zamierzając zabrać głos w dyskusji na temat możliwości wdrażania na polskiej wsi innowacji społecznych poświęconych redukcji problemów osób młodych, w tym problemu dotyczącego ją bezrobocia.

Przystępując do analizy, założono, że młodzież szkolna nie uczestniczyła jeszcze w działaniach, projektach o cechach innowacji społecznych (stąd mowa o jej potencjalnym uczestnictwie). Może mieć jednak z nim kontakt w niedalekiej przyszłości, np. w obliczu problemów związanych z odnalezieniem się na rynku pracy po zakończeniu edukacji. Na problem potencjalnego uczestnictwa młodzieży w tych innowacjach spoglądano z perspektywy różnych ról, jakie może ona pełnić w przyszłości. Poczynając od rzadko obieranej roli innowatora społecznego, przez rolę pioniera przyswajania zmian, po rolę przedstawiciela „wczesnej większości” czy „późnej większości”, to jest osób, które przyjmują zaproponowaną im innowację, choć czasami wymaga to wiele czasu i wysiłku ze strony twórców innowacji.

Do cech badanej młodzieży, które mogą potencjalnie negatywnie oddziaływać na jej uczestnictwo w innowacjach społecznych, zaliczono, po pierwsze, niewielką wiedzę o innowacjach, w tym o innowacjach społecznych, szczególnie cenną dla przyszłych innowatorów społecznych (również tych, którzy naśladują dobre przykłady w tym zakresie) czy też pionierów akceptacji innowacji społecznych w danych warunkach lokalnych. Po drugie, niewielkie zainteresowanie sprawami lokalnymi ograniczające możliwość uczestnictwa młodzieży w innowacjach społecznych wdrażanych przez podmioty lokalne. Po trzecie, ograniczenie aktywności społecznej młodzieży do środowiska szkolnego, co stawia pod znakiem zapytania

jej kontynuowanie po zakończeniu edukacji, a tym samym przynależność jakiejś części młodzieży do sieci, w ramach których mogą być tworzone, wdrażane i przyswajane innowacje społeczne.

Bez dalszych pogłębionych badań trudno określić, na ile deficyty te są efektem luki w systemie edukacji (również tej związanej z kształceniem postaw obywatelskich), a na ile konsekwencją oddziaływania wielu innych zmiennych społeczno-gospodarczych (np. statusu społecznego rodziny pochodzenia, możliwości szkoły w zakresie finansowania zajęć pozalekcyjnych wynikającej z zasobności jej organu prowadzącego itp.). Wyprowadzone wnioski mogą być podstawą do sformułowania hipotez weryfikowanych w badaniach prowadzonych na innych próbach i z wykorzystaniem być może innych technik i narzędzi badawczych.

Bibliografia

- Bason C. (2010). *Leading Public Sector Innovation: co-creating for a better society*. Bristol: Policy Press.
- Bieńkowska J. (2013). Kultura proinnowacyjna – wyzwanie współczesności. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica*, 283, 37–48.
- Boguszewski R., Feliksiak M., Gwiazda M., Kalka J. (2014). Młodzież o sobie: wartości, obyczajowość, grupy odniesienia. W: Grabowska M., Kalka J. (red.). *Młodzież 2013* (s. 112–159). Warszawa: CBOS. Opinie i Diagnozy.
- Boguszewski R., Kowalczyk K. (2014). Aspiracje, dążenia i plany życiowe młodzieży. W: Grabowska M., Kalka J. (red.). *Młodzież 2013* (s. 12–27). Warszawa: CBOS. Opinie i Diagnozy.
- Brabham D. (2013). *Crowdsourcing*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
- Bureau of European Policy Advisors (2010). *Empowering people, driving change. Social innovation in the European Union* [b.m.w.].
- Cajaiba-Santana G. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. *Technological Forecasting & Social Change*, 82, 42–51.
- Caulier-Grice J., Davies A., Patrick R., Norman W. (2012). *Social Innovation Overview: A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe" (TEPSIE)*. Brussels: European Commission – 7th Framework Programme.
- Coleman J., Katz E., Menzel H. (1966). *Medical Innovation: Diffusion of a Medical Drug among Doctors*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Cybulska A. (2012). *Zaufanie społeczne*. Komunikat CBOS, nr 33.
- Davies A., Simon J. (2012). *Citizen engagement in social innovation – a case study report. A deliverable of the project: The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe (TEPSIE)*. Brussels: European Commission.
- Davies A., Simon J., Patrick R., Norman W. (2012). *Mapping citizen engagement in the process of social innovation. A deliverable of the project: The theoretical, empirical and*

- policy foundations for building social innovation in Europe (TEPSIE)*. Brussels: European Commission.
- Domalewski J. (2015). Zróżnicowanie środowiskowe a wyniki edukacyjne gimnazjów wiejskich: studia przypadków w ujęciu dynamicznym. *Edukacja*, 4 (135), 73–90.
- Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska D. (2010). *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie kreatywności jednostki*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Eurostat. *Newsrelease. Euroindicators 2015*. Komunikat 117, 30 czerwca.
- Florida R., Cushing R., Gates G. (2009). When social capital stifles innovation. *Harvard Business Review*, maj.
- Górniak J. (red.) (2014). *Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki. Raport podsumowujący IV edycję badań BKL z 2013 r.* Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Grabowska M. (2014). Dzisiejsza młodzież – pokolenie XYZ. W: Grabowska M., Kalka J. (red.). *Młodzież 2013* (s. 3–10). Warszawa: CBOS. Opinie i Diagnozy.
- Granovetter M. (1973). The strength of weak ties. *The American Journal of Sociology*, 78 (6), 1360–1380.
- Gałęski B. (1971). *Innowacje a społeczność wiejska*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Kłopot S. (2011). Niechciane miejsca – szanse stabilizacji życiowej młodzieży wiejskiej i małomiasteczkowej. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Sociologica*, 37, 87–106.
- Komisja Europejska (2009). Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”). *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej*, 28.05.
- Komisja Europejska (2013). *Guide to Social Innovation*. Brussels.
- Loewenberger P. (2013). The role of HRD in stimulating, supporting, and sustaining creativity and innovation. *Human Resource Development Review*, 12 (4), 422– 455.
- MacCallum D., Mehmood A. (2010). Preface: From the study of social exclusion to the analysis of socially innovative strategies. W: Moulaert F., MacCallum D., Mehmood A., Hamdouch A. (red.). *Social Innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research, KATARSIS project. Final report* (s. 4–6). Brussels: European Commission.
- Mariański J. (2012). Postawy prospołeczne i egoistyczne młodzieży polskiej. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Sociologica*, 40, 143–166.
- Mendes, A., Batista A., Fernandes L., Macedo P., Pinto F., Rebelo L., Ribeiro M., Ribeiro R., Sottomayor M., Tavares M., Verdelho V. (2012). *Barriers to Social Innovation. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE)*. Brussels: European Commission – 7th Framework Programme.
- Mulgan G. (2012). Social innovation theories: Can theory catch up with practice. W: Franz H., Hochgerner J., Howaldt J. (red.). *Challenge Social Innovation. Potentials for Business, Social Entrepreneurship, Welfare and Civil Society* (s. 19–42). Berlin–Heidelberg: Springer-Verlag.

- Neumeier S. (2012). Why do social innovation in rural development matter and should they be considered more seriously in rural development research? Proposal for a stronger focus on social innovations in rural development research. *Sociologia Ruralis*, 52 (1), 48–69.
- Oosterlynck, S., Kazepov Y., Novy A., Cools P., Barberis E., Wukovitsch F., Sarius T., Leubolt B. (2013). *The butterfly and the elephant: local social innovation, the welfare state and new poverty dynamics*. ImPROvE Discussion Paper No. 13/03. Antwerp: Herman Deleeck Centre for Social Policy – University of Antwerp.
- Pel B., Bauler T. (2014). The Institutionalization of social innovation: Between transformation and capture. TRANSIT working paper nr 2, transitsocialinnovation.eu.
- Putnam R. (2008). *Samotna gra w kregle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych* (tłum. P. Sadura, S. Szymański). Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Rokicka E., Przybylski B. (2012). Wykształcenie i dodatkowe umiejętności jako komponenty kapitału ludzkiego. W: Starosta P. (red.). *Zróżnicowanie zasobów kapitału ludzkiego i społecznego w regionie łódzkim* (s. 57–76). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Serafin-Juszczak B. (2014). NEET – nowa kategoria młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Sociologica*, 49, 45–61.
- Somech A., Drach-Zahavy A. (2013). Translating team creativity to innovation implementation: The role of team composition and climate for innovation. *Journal of Management*, 39 (3), 684–708.
- Szafranec K. (2011a). Praca i wchodzenie na rynek pracy. W: Boni M. (red.). *Młodzi 2011* (s. 133–180). Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Szafranec K. (2011b). Jacy są młodzi? Sprawy w życiu ważne, aspiracje, oczekiwania. W: Boni M. (red.). *Młodzi 2011* (s. 35–64). Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Sztompka P. (2005). *Socjologia zmian społecznych*. Kraków: Znak.
- Tuziak A. (2013). *Innowacyjność w endogenicznym rozwoju regionu peryferyjnego. Studium socjologiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zajda K. (2012). Rozwój wielofunkcyjny, zrównoważony i innowacyjny w gminach wiejskich. Realizacja typu idealnego czy działania pozorne (na przykładzie powiatu radomszczańskiego). *Więś i Rolnictwo*, 3 (156), 66–77.
- Zajda K. (2014). Problems of functioning of Polish local action groups from the perspective of the social capital concept. *Eastern European Countryside*, 20, 73–98.
- Żmijewska-Jędrzejczyk T., Dyjas-Pokorska A. (2005). Ankiety audytoryjne. W: Sztabiński P., Sawiński Z., Sztabiński F. (red.). *Fieldwork jest sztuką* (s. 299–316). Warszawa: Instytut Filozofii i Socjologii PAN.

Źródło internetowe

<http://socialinnovationcompetition.eu/423/> [dostęp: 13.11.2015].

Determinants of Rural Youths' Participation in the Process of Social Innovations

Abstract: The aim of implementing social innovations is to eliminate the existing social problems, including problems of groups that are discriminated against. Contemporary youths are definitely a group which is disfavoured on the labour market. The objective of this paper is to point out the potential determinants of rural youths' participation in the process of social innovations. The analysis focuses on selected components of the participants' human and social capital, which may be important for their participation in social innovations. The paper presents the results of sociological research (involving the auditorium survey technique) carried out in the period 2014–2015 in Wielkopolskie Voivodeship, among young people aged 16–19 residing in rural areas. The participants attended upper secondary schools (vocational schools, secondary technical schools and general secondary schools). The performed analyses led to the identification of components of youths' human and social capital which may have a negative influence on their participation in social innovations. First, young people have little knowledge on innovations, including social innovations, while such knowledge is especially valuable for future social innovators (also those who follow good examples in this regard) or pioneers of adopting social innovations in local conditions. Secondly, young people display little interest in local matters, which limits the possibility of their participation in social innovations implemented by local entities. Thirdly, youths' social activity is only limited to school environment, which means that after graduation they may not continue that activity and thus not belong to networks in which social innovations are developed, implemented and adopted.

Key words: social innovations, rural youth, human capital, social capital.

